

Родиук Наталья Юриевна, кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой украинского языка Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского (Украина).

Rodiuk Natalija, Ph.D. in Philology, Associate Professor, Chairperson of Department of the Ukrainian Language, Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnitsia (Ukraine).

Стаття надійшла: 01.11.2021

Статтю прийнято до друку: 08.11.2021

УДК811.161.2'39

DOI 10.31652/2521-1307-2021-33-106-114

КОНЦЕПТ «УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ» В ПОЛІТИЧНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ ДМИТРА ДОНЦОВА

Ольга Павлушенко

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, вул. Острозького, 32
e-mail: lushen4619@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0224-0900

Олександр Ватага

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, вул. Острозького, 32
e-mail: ovataha2020@gmail.com

У статті з позицій політичної лінгвістики проаналізовано зміст концепту «українська нація» в політичній публіцистиці ідеолога українського «вольового», або «чинного» націоналізму й духовного натхненника Організації українських націоналістів Дмитра Донцова. Застосуванням методів критичного дискурс-аналізу та концептуального аналізу виокремлено вербальні експлікації тих смислів, які наповнюють зміст визначеного для дослідження концепту в мовомисленні політичного аналітика. Установлено, які ментальні імпульси публіцист транслиував українській суспільності в період формування її національного світогляду, що припадає на 20-і роки ХХ століття.

Ключові слова: *концепт, політична публіцистика, Дмитро Донцов, українська нація, ідея державотворення, національний менталітет.*

КОНЦЕПТ «УКРАИНСКАЯ НАЦИЯ» В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ ДМИТРИЯ ДОНЦОВА

Ольга Павлушенко

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
г. Вінниця, ул. Острожского, 32
e-mail: lushen4619@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0224-0900

Александр Ватага

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского
г. Винница, ул. Острожского, 32
e-mail: ovataha2020@gmail.com

В статье проанализировано с позиций политической лингвистики содержание концепта «украинская нация» в политической публицистике идеолога украинского «волевого» национализма и вдохновителя Организации украинских националистов Дмитрия Донцова. Применением методов критического дискурс-анализа и концептуального анализа выделены вербальные экспликации тех смыслов, которые наполняют содержание определённого для исследования концепта в ментальном лексиконе политического аналитика. Установлено, какие ментальные импульсы публицист транслировал украинской общественности в период формирования её национального мировоззрения, приходящегося на 20-е годы XX столетия.

Ключевые слова: *концепт, политическая публицистика, Дмитрий Донцов, украинская нация, идея создания государства, национальный менталитет.*

THE CONCEPT OF THE “UKRAINIAN NATION” IN DMITRY DONTSOV’S POLITICAL JOURNALISM

OlhaPavlushenko

VinnitsiaMykhailoKotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozhskego St. 32, Vinnitsia, Ukraine
e-mail: lushen4619@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0224-0900

OleksandrVataha

VinnitsiaMykhailoKotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozhskego St. 32, Vinnitsia, Ukraine
e-mail: ovataha2020@gmail.com

The relevance. *The appearance of the independent state of Ukraine on the world map in the late twentieth century, evoked scientific interest to researching the sources of Ukrainian national ideology in the academic community and to the exploration of the conditions in which it was formed. Many political scientists, historians, social scientists etc. try to predict the effects it may have on political opinion, political movements and parties in modern Ukraine. However, there are unknown studies in the linguistic field, focused on the research into political journalistic texts of the ideologists of the Ukrainian national movement.*

The purpose *of this article is to identify all meanings that can determine the content of the concept of "Ukrainian nation" through the linguistic analysis of Dmytro Dontsov's political journalism. He, who is the spiritual inspirer of the Ukrainian Nationalists Organization, gave us the brightest and the most explicit expression of the ideas of the Ukrainian national liberation movement in the 1920s.*

*To study the ideological messages that D. Dontsov transmitted to the Ukrainian society during the formation of its national worldview, we used **the methods** of critical discourse analysis and conceptual analysis. For research, it was used Dmytro Dontsov's articles such as “The Current Political Situation of the Nation and Our Tasks”, “On One Heresy”, “The International Situation of Ukraine and Russia”, and “Ukrainian State Thought” published in Dmytro Dontsov's Selected Works: in 10 volumes served as material for the investigation., which was published in 2011 by the publishing house "Vidrodzhennia".*

Results. *The use of critical discourse analysis of Dmytro Dontsov's journalistic articles made it possible to single out text fragments in them, on the basis of which we were able to identify*

the meanings that fill the content of the concept of "Ukrainian nation" in the ideology of Ukrainian "volitional" nationalism.

According to the political analyst and publicist, the key conceptual features of the Ukrainian nation from the "dawn of European history" to the 1920s are the lofty goal of "winning an independent, state existence" and "striving for one's own political life." The bearers of the "state aspirations of the nation" were various strata of the Ukrainian society, in particular, the peasantry proved to be a "colossal force of the nation", which initiated the struggle for an independent Ukrainian state. The maturity of political thought in Ukrainian society is evidenced by the appearance in the early eighteenth century, 79 years before the French Revolution, of a document containing guidelines for building a democratic state, which D. Dontsov called the first constitution of Ukraine. The most important feature of the Ukrainian nation, according to the publicist, is its mental closeness to Western European culture. As an experienced political analyst, he has repeatedly emphasized the important role of Ukraine in the geopolitical processes of Europe, in particular in protecting "the entire Occidental culture from the invasion of Pan-Moscovite."

However, the lack of civic mobilization of Ukrainians, the lack of cooperation between different social groups, the apolitical nature of the vast majority of Ukrainians, the political helplessness of intellectual elites, which pushed them to come to terms with Russia, and cultural adherence to everything Russian always stood in the way of the big national goal. D. Dontsov considered a unique mental phenomenon of Little Russia's propensity to dissolve in Russian civilization to be the cause of Ukrainian national stagnation in the XIX century and in the early XX century.

Conclusions. *The main messages that Dmytro Dontsov conveyed to the Ukrainian society during the formation of its national worldview were the belief in the vital power of the people, who in their historical past had a successful experience of state building, on democratic principles in particular, warnings against any economic or cultural rapprochement with Russia, as this would inevitably lead to the loss of Ukraine's political and national independence.*

Keywords: *the concept, political journalism, Dmytro Dontsov, Ukrainian nation, the idea of state formation, national mentality.*

Постановка проблеми. Двадцять років минулого століття в Україні ознаменувалися потужними національно-визвольними змаганнями українського народу з більшовицькою Росією за своє право будувати суверенну державу. 1917–1922 роки спалахнули в українській історії настільки потужною зорею національно-визвольної боротьби, що її проміння, пробиваючись крізь товщу радянських догматів, упродовж усього ХХ століття освітлювало шлях наступним поколінням поборників незалежності України.

Осердям боротьби за незалежну Україну в першій чверті ХХ століття були переважно селяни. Які ж ментальні імпульси пробудили національну свідомість українських хліборобів, зазвичай дуже пасивних у суспільному житті, інертних і безроздільно зосереджених на своїй сільськогосподарській праці? У які слова були втілені ті ідеї, які послала нечисленна національно свідомо українська інтелігенція в народ, що змусили його взятися за зброю, щоб вибороти право будувати свою Українську державу? Що переконало Симона Петлюру, Юрка Тютюнника, Петра Болбочана, Михайла Омеляновича-Павленка, Юліана Мордалевича, Ілька Струка, Костянтина Пестушка, Василя Чучупака та інших завзятців очолити у двадцятих роках ХХ ст. національно-визвольні змагання українців? Відповіді на ці запитання ми спробували знайти, проаналізувавши через призму політичної лінгвістики тексти статей і виступів ідеолога українського «вольового», або «чинного» націоналізму Дмитра Донцова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження публіцистичної спадщини Дмитра Донцова переважно належать до царин історії, політології, філософії. Найпомітнішими серед них є розвідки Михайла Чугуєнка, Олександра Ситника, Олега Багана, Сергія Квіта, Галини Сварник.

Еволюцію ідеології Д. Донцова вивчав М. Чугуєнко і з'ясував, що світогляд політичного публіциста формувався під впливом марксизму, ніцшеанства та християнської філософії і на всіх етапах розвитку синтезував революційні та консервативні погляди.

Найціннішим унеском Д. Донцова в становлення української національної ідеї, на думку дослідника, стала консервативно-революційна ідеологія «чинного націоналізму», яка мала виразну антитоталітарну спрямованість [4].

Ідеологію «вольового» націоналізму Д. Донцова як джерело формування новітньої ідентичності української нації досліджував О.Ситник і прийшов до висновку, що концепція «вольового» націоналізму «перетворила гноблений народ із аморфної маси в націю» [3].

Глибокому аналізу діяльності Д. Донцова як політичного аналітика й ідейного натхненника українського націоналізму присвятив свої праці О. Баган, який захоплено написав: «... він по-прометеївськи закликав і поривав інших, по-сократівськи критикував і будив оспалих, майже постійно йшов проти більшості і проти течій, але ніколи не зневірювався і не зупинявся. Усе це він здійснив заради однієї великої мети: кардинально переорієнтувати український визвольний національний рух з позицій і рейок провінційного етнографізму («провансальства», за його ж визначенням), народницько-ліберального лоялізму, соціалістично-анархістського утопізму і самоїдства на засади вольового націоналізму» [1, с. 5].

С. Квіт, розглядаючи ідеологічний портрет Дмитра Донцова, прийшов до розуміння того, що політичний публіцист послідовно реалізовував завдання виховання національної еліти, формування українського політикуму з осягненням національних інтересів та ідеології державотворення [2].

З появою наприкінці ХХ ст. на мапі світу самостійної держави Україна в середовищі західної наукової спільноти все частіше з'являються праці, у яких політологи, історики, суспільствознавці роблять спроби вивчити джерела української національної ідеології, дослідити умови, у яких вона формувалася, а також спрогнозувати впливи, які може чинити на політичну думку, політичні рухи й партії в сучасній Україні. Автором першої англійської праці, присвяченої детальному вивченню діяльності й формуванню ідентичності Дмитра Донцова як духовного батька Організації українських націоналістів, є Тревор Ерлахер, співробітник Центру російських, східноєвропейських і євразійських досліджень при Пітсбурзькому університеті в США. Одним з основних постулатів книги є твердження, що український націоналізм виник як демократично-визвольний рух бездержавної нації за своє незаперечне право на встановлення власної держави [5].

Нам невідомі дослідження в площині лінгвістики, зосереджені на вивченні текстів політичної публіцистики Д. Донцова. Завдання політичної лінгвістики – виявляти в політичному дискурсі засоби впливу на суспільну свідомість, аналізувати способи, до яких удаються політики, для концептуалізації політичної дійсності в ментальному просторі соціуму.

Об'єктом дослідження ми обрали концепт «українська нація» в політичній публіцистиці Дмитра Донцова. **Мета** пропонованої розвідки – здійснивши лінгвістичний аналіз політичних аналітичних праць Д. Донцова, виявити ті смисли, які визначають зміст концепту «українська нація» в мовомисленні цього найяскравішого виразника ідей українського національно-визвольного руху 20 років ХХ століття. Для вивчення ідеологічних посилів, які транслиував українській суспільності в період формування її національного світогляду Д. Донцов, застосовано **методи** критичного дискурс-аналізу й концептуального аналізу. Матеріалом для розвідки слугували статті публіциста «Сучасне політичне положення нації і наші завдання», «З приводу одної ереси», «Міжнародне положення України і Росії», «Українська державна думка», уміщені у виданні *Донцов Дмитро «Вибрані твори: в 10 томах»*, що вийшло друком 2011 року у видавництві «Відродження».

Виклад основного матеріалу дослідження. У своїх публікаціях Дмитро Донцов постає як зрілий український геополітик, який тримав у світлі уваги всі суспільно вагомі процеси: і ті, що відбувалися в обох частинах України, розділеної між двома імперіями, і ті, що мали місце в європейському політичному житті та прямо чи опосередковано чинили вплив на її долю.

Осмилюючи процес формування української нації, Дмитро Донцов сягає поглядом «світанку європейської історії», коли українці почали виявляти *«стремління до власного політичного життя ...»* «... в будіванні таких державних організмів, як Київське князівство, Галицьке й Володимирське королівство» (Донцов Дмитро, с. 107). Ідея власної державности, на думку Д. Донцова, живила численні повстання українців проти чужинців, які в різний час силоміць захоплювали споконвічні українські землі. Змінювалися суспільні класи, що виступали *«як носителі ... державних аспірацій нації»*, але незнищеною залишалася мета *«великого народу вибороти незалежну, власну державну екзистенцію»* (Там само). Отже, за спостереженнями Д. Донцова, державотворчі прагнення українців були властиві їм завжди, як дихання (*аспірація* від лат. *aspiratio* – дихання), це природна потреба великого народу. Він глибоко переконаний, що для існування, для самозбереження нації потрібна своя незалежна держава.

Відродженням давньої державности українсько нації Д. Донцов уважав повстання під проводом Б. Хмельницького, яке уможливило *«проголошення української республіки»*. Політичний аналітик зауважив, що вже тоді, у середині XVII ст., українське селянство як *«колосальна сила нації»* виявило свою державотворчу волю й спонукало *«провідників руху на шлях боротьби за незалежну українську державу»*. Відновлена українська держава *«в безперервних боротьбах на трьох фронтах – проти Польщі, Московщини і Криму – зуміла повних сто літ утримуватися незалежною»* і примусила Туреччину, Московщину, Семигород, Молдавію, Волохію, Швецію належно оцінити *«значення нового політичного чинника на Сході Європи»* (Донцов Дмитро, с. 109).

Д. Донцов ретельно проаналізував «Переяславські статті» і дійшов висновку, що цей документ засвідчив *«добровільне долучення двох незалежних держав»*. Публіцист підкреслює доконаність цього факту: *«Україна зовсім не творила одної держави з Московією»*. Свою позицію аргументує фактами тодішніх реалій міждержавних відносин України й Росії: *«Україна ... не підлягала жодним загальнодержавним інституціям»*, *«урядові зносини з нею провадило московське правительство через «посольські прикази» (міністерства закордонних справ)»*, *«українське духовенство поважно заперечувало релігійну спільність із Московією»*. Абсолютну неможливість добровільного входження України в XVII ст. до складу Московського царства Д. Донцов пояснює тим, що *«Українська нація занадто зрослася зі західноєвропейською культурою, щоби з легким серцем кинутися в обійми напівазіатській деспотії»* (Донцов Дмитро, с. 110).

У російській ментальности здавна культивувалося переконання, що успішна й потужна європейська Україна становить загрозу існуванню самої Росії, і це змусило Московське царство укласти з Польщею Андрусівський договір, за яким *«край безперестанних повстань поділено на дві частини по Дніпру»*. Розуміння Д. Донцовим усього трагізму цієї події, її фатальности для долі української нації він виразив безособовою конструкцією *«Україну розшарпано»* (Донцов Дмитро, с. 112–113). Ужита автором дієслівна форма відображає хижку, тваринну агресію, з якою дві сусідні держави загарбали українські землі й нищили свободу корінної нації.

Жорстка експансивна політика Московщини не вбила в українців волі до відродження своєї держави, а тільки, на думку Д. Донцова, спрямувала *«... всі змагання розбитого на частини народа о нове здобуття минулої єдності і незалежності ...»* (Донцов Дмитро, с. 112–113) на інший шлях, який вивів тодішніх очільників України на міжнародні зносини з європейськими державами. Політичний аналітик дає високу оцінку договору між Швецією й Україною, який уклали король і гетьман Пилип Орлик у 1710 році, вважаючи, що *«... се була перша в модернім змислі того слова Конституція України»*, відверто пишається тим, що *«ся Конституція була випрацювана 79 літ перед великою французькою революцією – факт, що робить велику честь політичному розумові наших предків»* (Донцов Дмитро, с. 116–117).

Упродовж XVIII ст. Україна, на переконання Д. Донцова, забезпечувала охорону *«Заходу й цілої окцидентальної культури від потону панмосковізму»* (Донцов Дмитро, с. 104). Вагомість українських військових сил, *«як тільки гамування російської переваги*

ставало на денному порядку європейської політики», визнавали Туреччина, Швеція і Польща (Донцов Дмитро, с. 105–106). Політична Європа вже тоді розуміла, що «українська державна ідея» відіграє роль «**охоронного валу проти Росії**» (Донцов Дмитро, с. 107).

Тривала військова, культурна, мовна, релігійна експансія, яку провадила російська монархія на теренах України, не могла не позначитися негативно на національній свідомості українців. У своїй характеристиці української суспільності ХІХ ст. політичний публіцист удається до метафори «**темна маса**», яка «**мертвим сном спала**», «**нація хлопів і попів**», (Донцов Дмитро, с. 67). Аналізуючи становище України в європейській геополітиці ХІХ століття, Д. Донцов визнає, що «**маленька була політична вага нашої нації в тодішні часи**» (Донцов Дмитро, с. 70). Його судження містять експресивні означення «**зневажена, розбита**», «**поиматована нація**». Аналітик цілком об'єктивно констатує факт, що «**були дві нації: галичани ... та українці – чужі, часом ворожі одна одній, без тіснішого зв'язку між собою**» (Донцов Дмитро, с. 22).

Причини ментальної апатії, внутрішньої роздробленості, маловартості українців у міжнародному житті Дмитро Донцов бачив у тому, що сили народу «**відточувала і внутрішня хвороба**». Хворобою публіцист називав те, що найкращі інтелектуали тогочасної України «**йшли на службу російському уряду**», а їхні думки були «**просякнуті концепцією панмосковізму**» (Донцов Дмитро, с. 22). Члени Кирило-Мефодіївського товариства, яке на той час об'єднувало українську інтелектуальну еліту, «**несвідомо улягали впливові російського панславізму**», а тому уявляли все слов'янство «**конче зв'язаним із Росією**» (Донцов Дмитро, с. 24). Проте уважне око політичного аналітика помічає, що в цей час «**зачинав блимати перший вогник національної свідомості**» (Донцов Дмитро, с. 71).

Переконливості своїм твердженням Д. Донцов-публіцист надає радикальними конотаціями. Щоб пояснити читачам значення українських земель для розвитку тих держав, які їх окупували, удається до метафори «**Україна ... була гноєм для великопольської і великоросійської ідеї**» (Донцов Дмитро, с. 30). Став крилатим вислів Дмитра Донцова: «**Великі здаються нам такими тому, що ми стоїмо перед ними на колінах**» (Донцов Дмитро, с. 37).

Аналізуючи суспільно-політичну дійсність початку ХХ ст., Дмитро Донцов зауважує що українську інтелігенцію «**пересякає ... спорідненість із російською культурою**», піддає критиці своїх сучасників за те, що «**стверджують вищість російської культури над українською**», бачить небезпеку в тому, що «**ідеї московського месіянства, що має покорити під нозісвіт, голосить українець, ворог українофільства**», і резюмує: «**Не можемо визволитися з чужих впливів тому, ... що для багатьох із нас сі впливи зовсім не чужі**» (Донцов Дмитро, с. 57–58).

Д. Донцов звинувачує українських демократів у тому, що вони позбавлені критичного мислення і «**.. задовольняються шаблонами російського лібералізму**», що в дискусіях з російськими лібералами вони виступають «**в білих рукавичках**», «**бояться наступити їм на ногу....**», схильні до «**розв'язання національного питання на основах широкої федеративності**», виявляють «**нездатність незалежитися... повний брак віри в життєву міць свого народу**».

Політичний аналітик вірить «**в иншу демократію. Вона не буде пересякнута гуманно-плаксивим сентименталізмом ... і мова, якою вона заговорить, виступаючи на арену суспільного життя, ... як мова Шевченка**» (Донцов Дмитро, с. 61).

З відтінком сарказму публіцист пише про українських науковців, які через відчуття своєї меншовартості вимовляють «**побожно ім'я Ушинського**», коли говорять про навчання українських дітей рідною мовою, у своїх працях «**з глибоким реверансом поминають Петербурзьку Академію Наук**», а коли порушують питання про розвиток національної культури, то «**запобігливо впевнюють російських лібералів, ... що націоналізація ся зовсім нікому б не пошкодила**» ... (Донцов Дмитро, с. 59).

Дмитро Донцов полемізує із журналістами свого часу, які вважали, що потрібно пристосовуватися до рівня національної й політичної свідомості народу, він переконаний, що через пресу потрібно популяризувати в суспільстві ідеї національного відродження: «**... я**

в перший раз чую, щоб газета мала пристосовуватися до нерозвиненості читачів, а не підносити їх до свого інтелектуального рівня». Неприйнятним вважає й те, що українські газети «трактують про **Україну російську**» (Донцов Дмитро, с. 59).

Звертаючись до співвітчизників, політичний публіцист закликає їх до «відповідальності перед нащадками ..., аби вони, згадуючи нас, не паленіли зі встиду. Аби не сказали з погордою: велика хвиля застала малих людей!» (Донцов Дмитро, с. 37).

Ситуацію, яка склалася для України в 1918 році після підписання Брест-Литовського мирного договору між Українською Народною Республікою, з одного боку, та Німецькою, Австро-Угорською, Османською імперіями й Болгарським царством, з іншого, Дмитро Донцов характеризував як «зовсім нову» і схвалював, оскільки «стала Україна незалежною державою». Проте в статтях цього періоду відчутна тривога автора, який переймається питанням: «Чи нація знайде в собі силу **власними руками викувати собі свою будучину?**» Свій неспокій політичний публіцист пояснює просто: «Ми знаємо, що в нас є люди, котрі стоять за самостійність, але проти творення армії, яка би сю самостійність боронила. Ми знаємо, що в нас є партія, що стремить до тіснішого економічного зближення з Росією» (Донцов Дмитро, с. 96).

Д. Донцов глибоко переконаний, що «...найважливішим наслідком економічного зближення з Росією буде політичне зближення. Се приведе нас до політичної федерації з Росією». Усю серйозність небезпеки для українців у випадку економічного зближення із східним сусідом виражає метафора «ся федерація стане могилою для нашої політичної, а може, й національної самостійності» (Донцов Дмитро, с. 98).

Проаналізувавши перспективи державного розвитку для українців у першій чверті ХХ ст., політичний аналітик стверджує потребу «будувати незалежність нашої молоді держави, відкидаючи всяку федерацію чи економічне зближення з Росією, ... спираючись на активну поміч кожної держави, яка в даний момент готова боронити інтегральності республіки проти замахів зі сторони Росії» (Донцов Дмитро, с. 102). Категоричності у своїх твердженнях автор досягає словосполученнями «відкидаючи всяку федерацію», «активну поміч кожної держави», «боронити ... проти замахів ... Росії».

На початку ХХ ст. Дмитро Донцов наголошував, що успіх українців у боротьбі за державну самостійність можливий тільки, якщо «сконсолідуємо наші внутрішні стосунки», переконував: «Мусимо згуртувати всі творчі сили краю під синьо-жовтим прапором... Мусимо йти дорогою соціального компромісу, коли хочемо бути безкомпромісними щодо ідеї української державності. Мусимо бути більш державниками, як націоналістами» (Там само). Публіцист застерігав співвітчизників від можливості «потонути в калюжі міжпартійних сварок». А щоб цього не сталося, емоційно закликав «не забувати заповіту прадідів, що наложили головами **під Конотопом**, під зрошеними кров'ю мурами **Батурина**, і не вкладати на наш край наново ярмо, за котре проклинав **Богданову** пам'ять **Шевченко**» (Донцов Дмитро, с. 103). У цій тезі вербальними маркерами славних перемог українців у національно-визвольних змаганнях є власні назви, пов'язані з найпомітнішими подіями в історії цієї священної боротьби.

Застосунок критичного дискурс-аналізу публіцистичних статей Дмитра Донцова уможливив виокремлення в них текстових фрагментів, на основі яких нам вдалося визначити ті смисли, які наповнюють зміст концепту «українська нація» в мовомисленні ідеолога українського «вольового» націоналізму.

У розумінні політичного аналітика й публіциста ключовими концептуальними ознаками української нації від «світанку європейської історії» до 20 років ХХ століття є висока мета «вибороти незалежну, власну державну екзистенцію» й «стремління до власного політичного життя». На історичному шляху реалізації цих національно ціннісних ідей постали такі українські держави, як «Київське князівство, Галицьке й Володимирське королівство», республіка на чолі з Богданом Хмельницьким, яка завдяки самовідданості й військовому гарту своїх захисників зберігала незалежність в оточенні держав, що хижо зазіхали на її територію. Носителями «державних аспірацій нації» були різні прошарки української суспільності, зокрема й селянство виявляло себе як «колосальна сила нації», яка

ініціювала боротьбу за незалежну українську державу. Зрілість політичної думки в українському суспільстві засвідчує поява на початку XVIII століття, за 79 років до Великої французької революції, документа, що містив орієнтири для розбудови демократичної держави, який Д. Донцов назвав першою конституцією України. Важливою ознакою української нації публіцист уважав її ментальну близькість до західноєвропейської культури. Як досвідчений політичний аналітик, він неодноразово акцентував на важливій ролі України в геополітичних процесах Європи, зокрема в захисті *«цілої окцидентальної культури від потоку панмосковізму»*.

Проте на заваді реалізації великої мети повсякчас поставали брак громадянської мобілізації українства, відсутність співдії між різними соціальними групами, аполітизм переважної більшості українців, політична безпорадність інтелектуальних еліт, яка штовхала їх на угодовство з Росією, культурне пасування перед усім російським. Причиною української національної стагнації в XIX ст. й на початку XX ст. Д. Донцов уважав унікальний ментальний феномен малоросійської схильності до розчинення в російській цивілізації.

Висновки дослідження, перспективи подальших наукових розвідок. Отже, основними силами, які Дмитро Донцов транслиував українській суспільності в період формування її національного світогляду, були переконання в життєвій міці народу, який у своєму історичному минулому мав успішний досвід державного будівництва, зокрема на демократичних засадах, застереження від будь-якого економічного чи культурного зближення з Росією, оскільки це неминуче призведе до втрати Україною політичної й національної самостійності.

Публіцистична спадщина видатного українця ще не належно оцінена й досліджена, зокрема в площині політичної лінгвістики. Нам видається цікавим вивчення змісту інших мовно-ментальних конструктів, що допомогло б реконструювати політичну картину світу, якою вона сформувалася у свідомості Дмитра Донцова та яких змін зазнавала.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган О. Джерела світоглядного націоналізму Дмитра Донцова. Передмова // Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. Т.1: Політична аналітика (1912–1918 рр.) / Упоряд., післям., комент. О. Баган. Дрогобич : ВФ «Відродження», 2011. С. 5–20.
2. Квіт С. Дмитро Донцов: ідеологічний портрет [вид. друге, виправлене і доповнене]. Львів : Галицька видавничка спілка, 2013. 193 с.
3. Ситник О. Ідеологія “вольового” націоналізму Д. Донцова як джерело формування новітньої ідентичності української нації. URL : <https://ukrnationalism.com/publications/3097-ideolohiia-volovoho-natsionalizmu-d-dontsova-ia-k-dzherelo-formuvannia-novitnoi-identychnosti-ukrainskoi-natsii.html> (дата звернення: 12.10.2021).
4. Чугуєнко М. Формування та розвиток ідеології Дмитра Донцова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філософських наук: спец. 09.00.12 «Українознавство». Харків : Харківський державний університет, 1998. 12 с.
5. Trevor Erlacher. Ukrainian nationalism in the age of extremes: an intellectual biography of Dmytro Dontsov. Cambridge : The Ukrainian Research Institute Harvard University, 2021. 654 с.

ДЖЕРЕЛА

Донцов Дмитро. Вибрані твори: в 10 т. / Упоряд., післям., комент. О. Баган. Т. 1 Політична аналітика (1912-1918 рр.). Дрогобич : ВФ «Відродження», 2011. 326 с.

REFERENCES

1. Bahan O. DzherelasvitohliadnohonatsionalizmuDmytraDontsova. Peredmova // Dontsov D. Vybrantivory: u 10 t. T.1: Politychnaanalityka (1912–1918 rr.) / Uporiad., pisliam., koment. O. Bahan. Drohobych : VF «Vidrodzhennia», 2011. S. 5–20.
2. Kvit S. DmytroDontsov: ideolohichnyi portret [vyd. druhe, vypravlene i dopovnnene]. Lviv : Halyska vydavnycha spilka, 2013. 193 s.

3. Sytnyk O. Ideolohiia "volovoho" natsionalizmu D. Dontsova yak dzherelo formuvannia novitnoi dentychnostiukrainskoinatsii. URL : <https://ukrnationalism.com/publications/3097-ideolohiia-volovoho-natsionalizmu-d-dontsova-ia-k-dzherelo-formuvannia-novitnoi-identychnosti-ukrainskoi-natsii.html> (data zvernennia: 12.10.2021).

4. Chuhuienko M. Formuvannia ta rozvytok ideolohii Dmytra Dontsova : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kandydata filososfkykh nauk: spets. 09.00.12 «Ukrainoznavstvo». Kharkiv : Kharkivskiy derzhavnyi universytet, 1998. 12 s.

5. Trevor Erlacher. Ukrainian nationalism in the age of extremes: an intellectual biography of DmytroDontsov. Cambridge : The Ukrainian Research Institute Harvard University, 2021. 654 s.

SOURCES

Dontsov Dmytro. Vybranitvory: v 10 t. / Uporiad., pisliam., koment. O. Bahan. T. 1 Politychnaanalytika (1912–1918 rr.). Drohobych : VF «Vidrozhennia», 2011. 326 s.

Павлушенко Ольга Андріївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Павлушенко Ольга Андреевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского (Украина).

Pavlushenko Olha, Associate professor, PhD in Philological Sciences, associate professor at the Department of Ukrainian Language, Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnytsia (Ukraine).

Ватага Олександр Вікторович, студент факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Ватага Александр Викторович, студент факультета филологии и журналистики имени Михаила Стельмаха Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского (Украина).

Vataga Oleksandr, student of the Faculty of Philology and Journalism named after Mykhailo Stelmakh Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnytsia (Ukraine).

Стаття надійшла: 27.10.2021

Статтю прийнято до друку: 03.11.2021

УДК811.161.2'39

DOI 10.31652/2521-1307-2021-33-114-122

КОНЦЕПТ «НАЦІЯ» В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Ольга Павлушенко

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Україна, м. Вінниця, вул. Острозького, 32

e-mail: lushen4619@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0224-0900